TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Phát lộ cung điện cổ và dấu tích tu viện Phật giáo tại thành cổ Kabul

ISSN: 2734-9195 13:00 12/11/2026

Những cuộc khai quật tiếp theo có thể sẽ mang lại thêm bằng chứng về các giai đoạn phát triển tôn giáo, cư trú, chính trị và quân sự nối tiếp nhau, được lưu giữ trong lòng một trong những địa điểm khảo cổ quan trọng bậc nhất của Kabul.

Các nhà khảo cổ học vừa phát hiện tàn tích cung điện cổ, công trình tu viện Phật giáo cùng một hồ nước hình ngôi sao tại pháo đài Bala Hissar, thủ đô Kabul, Afghanistan. Những phát hiện mới đang góp phần hé mở hơn 2.000 năm lịch sử cư trú, sinh hoạt tôn giáo và những biến chuyển chính trị, quân sự tại một trong những di tích lịch sử quan trọng nhất của đất nước này.

Các phát hiện nằm trong khuôn khổ chương trình khảo cổ và bảo tồn quy mô lớn tại Bala Hissar - quần thể thành lũy chính tọa lạc trên một mỏm đá cao, nhìn xuống khu vực phía Nam của đô thị cổ Kabul.

Hoạt động khai quật tại nhiều vị trí trong khu di tích đã phát lộ những lớp kiến trúc nối tiếp nhau qua các thời kỳ, bao gồm khu dân cư, công trình tôn giáo, quần thể cung điện và các cơ sở quân sự.

Nguồn ảnh: Shutterstock

Trong số những phát hiện nổi bật nhất có tàn tích một cung điện được xây dựng dưới thời Đế quốc Mughal (Mô-gôn), với những bức tranh tường, khu vực tắm và một cấu trúc được cho là có thể từng được sử dụng làm ngai vàng.

Các nhà khảo cổ cũng xác định được một hồ nước hình ngôi sao, được đục trực tiếp vào nền đá tự nhiên tại khu vực phía trên của pháo đài.

Công trình này được cho là có liên quan đến quần thể cung điện thời Mughal. Tuy nhiên, niên đại chính xác cũng như công năng ban đầu của hồ vẫn chưa được xác định. Các giả thuyết hiện nay cho rằng hồ có thể được sử dụng với mục đích trang trí, tắm rửa hoặc phục vụ những nghi lễ nhất định. Dù vậy, giới nghiên cứu vẫn chưa đưa ra được kết luận cuối cùng.

Đáng chú ý, các cuộc khai quật còn phát hiện những dấu tích có niên đại sớm hơn đáng kể, trong đó có các cấu trúc kiến trúc gắn với những tu viện Phật giáo và các mảnh vỡ tượng Phật.

Những di vật này cung cấp thêm bằng chứng về vai trò tôn giáo của khu vực trước khi nơi đây bước vào các giai đoạn lịch sử Hồi giáo sau này. Đồng thời, chúng phản ánh vị trí đặc biệt của Afghanistan trong lịch sử giao lưu văn hóa, tôn giáo giữa Trung Á, thế giới Iran và tiểu lục địa Ấn Độ.

Tuy nhiên, các nhà nghiên cứu hiện vẫn chưa xác lập được niên đại cụ thể cho từng công trình Phật giáo được nhận diện tại Bala Hissar.

Bên cạnh đó, nhiều hiện vật khác cũng được tìm thấy, bao gồm tiền xu cổ, đồ gốm Hồi giáo tráng men, đèn dầu, các loại đồ gốm và vật dụng gắn với đời sống thường nhật.

Tập hợp di vật này đang giúp các nhà khảo cổ từng bước tái dựng những giai đoạn cư trú nối tiếp nhau, đồng thời tìm hiểu cách thức quần thể Bala Hissar biến đổi khi những cộng đồng dân cư và các thế lực chính trị khác nhau lần lượt hiện diện, kiểm soát khu vực.

Hiện nay, các nhóm nghiên cứu đang triển khai công việc tại năm khu vực khai quật. Trong đó, một hố khai quật đã đạt độ sâu khoảng 11 m so với mặt đất hiện tại.

Độ sâu này phản ánh sự tích tụ của các lớp trầm tích và di tích khảo cổ tại chính vị trí khai quật đó, chứ không có nghĩa toàn bộ pháo đài đều bị chôn vùi dưới lớp đất dày 11 m.

Với vị trí cao có tầm quan sát chiến lược, Bala Hissar từng giữ vai trò trung tâm quyền lực chính trị và quân sự trong phần lớn chiều dài lịch sử Kabul. Tùy từng thời kỳ, nơi đây được sử dụng làm nơi ở của hoàng gia, trung tâm hành chính, doanh trại quân đội và thành trì phòng thủ.

Trong số những dấu tích mới được ghi nhận, giai đoạn Mughal là một trong những lớp lịch sử thể hiện khá rõ nét. Babur - người sáng lập Đế quốc Mughal đã chiếm được Kabul vào năm 1504. Từ đó, thành phố trở thành một trung tâm quan trọng trong mạng lưới chính trị và văn hóa của đế quốc này.

Tàn tích cung điện vừa được phát lộ cho thấy Bala Hissar không chỉ là một công trình quân sự kiên cố mà còn sở hữu những không gian cư trú được kiến tạo tinh xảo. Các bức tranh tường, hệ thống công trình phục vụ việc tắm rửa và hồ nước đục vào nền đá là những dấu tích cho thấy hoạt động sinh hoạt của tầng lớp tinh hoa và giới quý tộc trong cung đình thời bấy giờ.

Trải qua nhiều thế kỷ, những cuộc xung đột và quá trình tái thiết đã làm biến đổi đáng kể diện mạo pháo đài. Trong Chiến tranh Anh-Afghanistan lần thứ hai (năm 1879), phần lớn công trình đã bị phá hủy. Việc sử dụng khu vực này cho mục đích quân sự trong các giai đoạn tiếp theo, cùng những cuộc xung đột hiện đại, tiếp tục khiến di tích xuống cấp nghiêm trọng.

Các cuộc khảo sát và khai quật hiện nay là một phần trong chương trình bảo tồn rộng lớn do **Aga Khan Trust for Culture (AKTC - Quỹ Văn hóa Aga Khan)** chủ trì. Những hoạt động bảo tồn quy mô lớn tại đây đã được triển khai liên tục từ năm 2018.

Để khảo sát và ghi nhận những dấu tích còn tồn tại, các nhà khảo cổ kết hợp phương pháp khai quật truyền thống với công nghệ radar xuyên đất và quét laser ba chiều. Sự kết hợp này cho phép nhóm nghiên cứu vừa khảo sát những cấu trúc nằm dưới lòng đất, vừa ghi lại tương đối chi tiết hiện trạng các công trình còn sót lại.

Dù đã có thêm nhiều phát hiện quan trọng, phần lớn khu vực Bala Hissar vẫn chưa được khảo sát đầy đủ và còn không ít vấn đề cần tiếp tục làm sáng tỏ.

Các nhà nghiên cứu vẫn chưa xác định được thời điểm cư trú sớm nhất tại khu vực này, chưa thiết lập được trình tự niên đại của từng công trình Phật giáo, cũng như chưa làm rõ mục đích sử dụng ban đầu của hồ nước hình ngôi sao.

Những cuộc khai quật tiếp theo có thể sẽ mang lại thêm bằng chứng về các giai đoạn phát triển tôn giáo, cư trú, chính trị và quân sự nối tiếp nhau, được lưu giữ trong lòng một trong những địa điểm khảo cổ quan trọng bậc nhất của Kabul.

Tác giả: **Mark Milligan**/Chuyển ngữ: **Thường Nguyên**

Nguồn: **Aga Khan Trust for Culture (AKTC)**

Đường link: https://www.heritagedaily.com/2026/11/ancient-palaces-and-buddhist-monasteries-uncovered-at-kabul-fortress/159978